

Vzdělávací obor:

Dějepis

Očekávaný výsledek učení:

CAS-DEJ-002-ZV9-012

Diskutuje o projevech moderního politického extremismu a o povaze, příčinách vzniku a důsledcích nastolení diktatury a autoritativních režimů.

Popis úrovně SPLNĚNO

- Diskutuje o tom, jak se ve veřejném prostoru projevuje politický extremismus a jaké jsou jeho historické kořeny.
- Vyhledá informace o nejznámějších příkladech nastolení diktatury a autoritativních režimů v kontextu českých, evropských i světových dějin (fašismus, sovětský komunismus); dokáže tyto případy vztáhnout k politickému extremismu a jeho dopadům na život lidí v dané době.
- Posoudí význam a aktuálnost nastolování autoritativního politického režimu, diktatury či politiky extremismu a vysvětlí jejich dopad na individuální a kolektivní svobodu.

Ovlivňuje život v komunistické diktatuře dodnes naši rodinu a společnost?

Autor materiálu: PhDr. Jaroslav Najbert, Ph.D.

Anotace

Úloha připravuje žáky na orálně historický výzkum rodinné zkušenosti s životem v komunistické diktatuře. Otevírá téma vyrovnávání se s komunistickou minulostí.

Zadání pro žáky

1. Evokace

Při jakých příležitostech si v rodině vyprávíte o událostech, které se staly před rokem 1989? Co jsou nejčastější náměty rozhovoru? Vytvořte si ve skupině myšlenkovou mapu.

2. Cíl naší práce a příprava na rozhovor

Vláda komunistické strany Československa skončila v roce 1989 během sametové revoluce. Život občanů, politika, hospodářství ani životní prostředí se však nezměnily ze dne na den jako mávnutím kouzelného proutku. Každá společnost, která se mění (transformuje), potřebuje různě dlouhý čas. Vaším úkolem bude prozkoumat, jak život v komunistickém Československu ovlivnil vaše rodiny a jestli ho ovlivňuje dodneška.

Nejdříve se seznámte s tím, jak současná česká společnost hodnotí život před rokem a po roce 1989. Využijeme k tomu článek z [iRozhlasu](#) k 35. výročí sametové revoluce.

Přečtěte si článek a ve skupině vyberte pět důležitých faktů, které vypovídají o vztahu české společnosti k době před rokem 1989.

Vyberte si zároveň jeden graf, který ukazuje rozdíly v názorech, a okomentujte, proč se názory liší.

3. Příprava otázek

Vaším úkolem bude vyhledat jednoho pamětníka z vaší rodiny, který se narodil před rokem 1989. Nevadí, když

vyrůstal až po roce 1989. Ve skupině připravte sadu otázek, které by bylo vhodné pamětníkovi položit. Otázky by měly pomoci odpovědět na hlavní otázku: *Jak život v komunistickém režimu ovlivnil naši rodinu? Ovlivňuje tato zkušenost nějak naši rodinu dodnes?*

Prostor pro vaše otázky:

4. Zpracování rozhovoru:

Nejdříve několik rad

- Rozhovor nahráváme na chytrý telefon nebo diktafon, abychom se mohli při zpracování vrátit k tomu, co pamětník říkal, a přesně ho citovat.
- Dohodněte si časový limit (např. 30 minut), ale nadržte se ho otrocky – během krátkého rozhovoru se nedostanete do hloubky, dlouhý rozhovor naopak vyčerpává obě strany a je komplikovaný pro zpracování.
- Vytvořte si příjemné prostředí, připravte si něco dobrého, pohodlně si sedněte: vnější okolnosti významně ovlivňují kvalitu rozhovoru.
- Předem připravené okruhy (otázky) buďte připraveni upravovat podle aktuálních odpovědí.
- Pomůžte, když se budete bavit o konkrétních věcech – například můžete otevřít rodinné album nebo požádat pamětníka o ukázání předmětů, které jsou pro rodinnou zkušenost života v diktatuře důležité.
- Nebojte se pamětníkovo vyprávění usměrňovat k tématu, které vás zajímá, někteří pamětníci rádi utíkají od tématu.

Jak rozhovor zpracovat?

Nejllepší bude zpracovat rozhovor v podobě otázek a odpovědí. Nemusíte odpovědi přepisovat všechny a doslova, zachovejte ale osobitý styl a hlavní myšlenky pamětníka. Na zpracování dostanete prostor i v hodinách informatiky.

Na závěr rozhovoru napište vlastní shrnutí ve formě odpovědí na následující otázky:

Jak život v komunistickém režimu ovlivnil naši rodinu?

Ovlivňuje tato zkušenost nějak naši rodinu dodnes? Jakým způsobem?

Co pro mě bylo při práci snadné, nebo naopak obtížné? Co bych příště udělal/a jinak?

5. Diskuse

Rozdělte se do dvou skupin podle toho, jestli podle vás a vašich pamětníků zkušenost komunistické diktatury dnešní společnost spíše ovlivňuje, nebo spíše neovlivňuje. Budete mít 15 minut na to, abyste se připravili na diskusi s druhou skupinou.

Snažte se přesvědčit o svém stanovisku ostatní.

- Nejdříve si zvolte hlavního řečníka a připravte pro něj úvodní „propagační řeč“ (max. 3 minuty) a argumenty pro vaši pozici.
- Reagujte na to, co říká druhá skupina – co je na jejich stanovisku podivné či rozporné (z pohledu vaší skupiny)?
- Reagovat může každý. O slovo se přihlásí tak, že se postaví. Dostane následně jednu minutu na reakci.

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	Vzdělávací strategie
Klíčová kompetence k občanství a udržitelnosti Zohledňování propojenosti světa KOB-ZPS-000-ZV9-001	<i>Zohledňuje vzájemnou propojenost jevů, situací a výzev v okolním světě z hledisek sociálních, ekonomických, kulturních, politických a ekologických.</i>	- vytvářím společně s kolegy z jiných oborů zadání, při jejichž řešení/naplnění žák potřebuje kombinovat znalosti a dovednosti z různých oborů - vytvářím situace a zadání vyžadující prozkoumávání a interpretaci různých souvislostí v místním prostředí a mezi místní, regionální, národní a globální úrovní (využívám postupy místně zakotveného učení a globálního vzdělávání) - vytvářím zadání, při nichž žák potřebuje srovnávat shodné a odlišné rysy různých situací a systémů – v rámci oboru i napříč různými oblastmi - podněcuji žáky ke kladení a zodpovídání otázek směřujících k hledání příčin a následků různých situací a procesů, doplňujícími otevřenými otázkami je vedu k hlubšímu promýšlení a prohloubení otázek a odpovědí - vytvářím prostor a bezpečné prostředí pro diskuse žáků o souvislostech různých jevů, procesů a systémů, o významu systémového a celostního přístupu a využívám k jejich vedení osvědčené diskusní techniky - vedu reflexi o zkušenostech a zážitcích žáků podle osvědčených postupů (reflektivní postupka)

Metodický komentář pro učitele

Vyrovňování se s traumatickou minulostí je přirozená lidská reakce, ale také termín využívaný a zneužívaný v politické diskusi a soutěži. Různé politické strany vznášely bezprostředně po roce 1989 (i později) nárok na to, aby se česká společnost tzv. vyrovnala s minulostí, nebo tento nárok odmítaly. Tím jednoznačně hodnotily minulost a současnost, což u některých mohlo vést k tomu, že odmítali hodnotit minulost otevřeně s ohledem na pluralitu postojů.

Zadání úlohy je koncipováno tak, aby žáci pracovali s reflexí rodinné paměti ve vztahu k době komunistické diktatury v Československu, aniž by byli předem vedeni k hodnoticím závěrům. Tím se vytváří prostor pro autentické zjišťování zkušeností a různorodých pohledů na toto období. Aktivita je strukturovaná tak, aby žáci postupně propojovali vlastní rodinné zkušenosti s obecnějšími poznatky o komunistickém režimu a jeho dopadech, a to ve třech krocích: evokace, příprava rozhovoru a zpracování rozhovoru. Předpokládáme, že aktivitu zařazujeme na závěr tematického bloku, ve kterém jsou žáci s obdobím komunistického Československa seznámeni.

Při práci s textem z iRozhlasu je vhodné klást důraz na to, aby žáci nejen identifikovali fakta a grafy, ale také analyzovali, jak se současné hodnocení komunistického režimu může lišit mezi jednotlivými společenskými skupinami a generacemi. Tento krok slouží jako příprava na rozhovor a pomáhá žákům zarámovat otázky tak, aby vedly k hlubšímu zamyšlení nad tím, jaké aspekty komunistické diktatury měly největší dopad na životy jednotlivců a rodin.

V rámci zpracování rozhovoru by učitel měl žáky vést k tomu, aby dokázali reflektovat nejen získané informace, ale také své vlastní emoce a dilemata při rozhovoru s pamětníkem. Tento krok umožňuje žákům prohloubit kritické myšlení a schopnost interpretovat historické události v širším kontextu. Pokud učitel ani žáci nemají zkušenost s metodou orální historie nebo dotazování, mohou využít množství existujícím metodických doporučení.

Závěrečná diskusní aktivita slouží k tomu, aby žáci formulovali a obhajovali své názory na otázku přetrvávajícího

vlivu komunistické diktatury na současnou společnost, a to na základě konkrétních rodinných příběhů a informací získaných z rozhovoru. Diskuse je strukturována tak, aby se žáci učili argumentovat, reagovat na opačné stanovisko a aktivně naslouchat druhé straně, čímž rozvíjejí nejen své argumentační dovednosti, ale i schopnost kritické reflexe historických zkušeností v současném kontextu. Učitel by měl sledovat, zda se žáci při argumentaci drží konkrétních zjištění a neuchylují se k obecným soudům nebo argumentačním faulům.

Popis ověřování

Text – co učitel sleduje, k čemu žáky vede:

Schopnost žáka formulovat otázky pro vlastní bádání, které jsou relevantní z hlediska tématu dopadu komunistické diktatury na českou společnost.

Zpracování rozhovoru s ohledem na zadané otázky.

Schopnost zapojit se do diskusního úsilí své skupiny.

Ukázka řešení

Příklady vhodných otázek, ve kterých žáci sledují nejen rodinnou zkušenost, ale i přesah do současnosti.

Pamatuješ si na nějaké případy, kdy byl někdo z naší rodiny omezen ve své práci nebo životních možnostech kvůli politickým názorům? Jak to ovlivnilo jeho/její pohled na svobodu?

V čem se podle tebe liší propaganda z doby komunismu od současných forem politické manipulace? Vidiš nějaké podobnosti?

Vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy se lidé v našem okolí báli mluvit o určitých tématech? Jaké to byly situace a proč k tomu docházelo?

Jak se u nás v rodině mluvilo o lidech, kteří byli považováni za „nepřátele režimu“? Změnilo se to po roce 1989?

Když dnes slyšíš o různých formách politického extremismu, vybaví se ti nějaké příběhy z doby komunismu? Jaké a proč?

Jaké zprávy nebo příběhy se v době komunismu nesměly šířit? A jak lidé získávali informace, které nebyly oficiálně povolené?

Jaké kroky podnikla naše rodina po roce 1989 k tomu, aby se vyrovnala s omezeními a nesvobodou z doby komunismu?

Když se dnes mluví o omezování svobody projevu, napadají tě nějaké vzpomínky na dobu komunismu? Co to bylo a jak to lidé prožívali?

Jaká místa, příběhy nebo vzpomínky ti dnes připomínají dobu komunismu? A co nám mohou říct o tom, jaké důsledky měla diktatura na běžný život?

Zdroje

Grim, Jakub. 35 let demokracie: Češi dál hodnotí současný režim jako lepší než ten předlistopadový, ukazuje průzkum. IROZHLAS.cz, 10. 10. 2024. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/35-let-demokracie-cesi-dal-hodnoti-soucasny-rezim-jako-lepsi-nez-ten_2410100620_sam

Boněk, Jan. Slova vdechují dějinám život. Metoda orální historie – využití ve výuce dějepisu (3. část). Dostupné

z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/2151/SLOVA-VDECHUJI-DEJINAM-ZIVOT-METODA-ORALNI-HISTORIE-VY-UZITI-VE-VYUCE-DEJEPISU-3-CAST.html>

Havlůjová Hana – Najbert, Jaroslav. Paměť a projektové vyučování v dějepise. Praha 2014. Dostupné z:
<https://www.dejepis21.cz/userfiles/pagefiles/pamet-projektova-vyuka-1.pdf>